

Landbruks- og matdepartementet
og Klima- og miljødepartementet

Hvalstad, 24.10.2024

Ny viltressurslov - høringsinnspill

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) viser til høringsnotat med forslag til ny viltressurslov fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Klima- og miljødepartementet (KLD).

Noen generelle kommentarer

Som for dagens viltlov, tar forslaget til ny viltressurslov utgangspunkt i at dette skal være en fullmaktslov. NJFF har støttet opp om et slikt prinsipp. Det gir større fleksibilitet dersom det oppstår situasjoner som tilsier behov for å gjøre endringer i bestemmelser da det er en enklere og raskere prosess å gjennomføre forskriftsendringer enn å endre selve loven.

Det er samtidig viktig at det blir en god balanse mellom hva som fastsettes i loven og hva som kan reguleres i forskrift. NJFF mener denne balansen ikke er tilstrekkelig ivare tatt i det framlagte lovforslaget. Det mangler tilsynelatende en rød tråd i forslaget til ny lov når det gjelder forholdet mellom hva som bør stå i lov og hva som bør reguleres i forskrift. Dette virker nokså tilfeldig. Noe er løftet fra forskrift inn i lov, og dette kan nok være riktig å gjøre i større grad enn lovforslaget har gjort da det er flere forhold som er av en slik karakter at Stortinget bør ta stilling til dem.

Selv en rammelov bør ha mer innhold enn det som gjelder for flere av forslagene til paragrafer. Loven må angi retning og trekke opp de viktigste linjene for alle områder og gi rammer for det som skal reguleres i forskrift. Det er også viktig at et lovforslag ikke åpner for at det kan fattes en rekke forskrifter som i ytterste konsekvens kan føre til at innholdet i lovbestemmelsen nærmest kan vannes ut. NJFF vurderer at lovforslaget ikke har en nødvendig balanse mellom hva som bør stå i lov og hva som bør konkretiseres i forskrift. NJFF anmoder om at dette endres for deler av loven før den legges fram for behandling i Stortinget, og viser til kommentarer og forslag til ny tekst for flere paragrafer utover i dette dokumentet.

Lovforslaget har fått en ny inndeling i kapitler. Både lovforslaget og høringsnotatet fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Klima- og miljødepartementet (KLD) gir et nokså uoversiktlig inntrykk. Loven med tilhørende forskrifter vil være et viktig oppslagsverk for jegere og jaktlag i tillegg til at forvaltning, grunneiere, organisasjoner og andre vil være flittige brukere av loven med tilhørende forskrifter. Det er viktig at lovforslaget har en inndeling som gjør det enkelt også for den enkelte jeger og det enkelte jaktlag å finne fram. NJFF har, ut fra en totalvurdering og kommentarer i de innkomne innspillene fra regionlagene, kommet fram til at det kan være hensiktsmessige å legge fram et forslag om en noe endret struktur av loven (vedlegg 1 NJFFs forslag til ny viltressurslov).

Det framgår av flere av forslagene til lovbestemmelser at det er et ønske fra departementene om å avlaste kommunene fra oppgaver som i dag er tillagt kommunene, og det fremmes forslag som vil øke inntektene for kommunene, som vil gjøre det enklere å løse pålagte oppgaver. Mens lovforslaget inneholder formuleringer som er en innstramming i jegerens plikt til å ivareta dyrevelferd, åpner lovforslaget for at kommunene kan bruke mer skjønn for å ivareta dyrevelferdshensyn i tilknytning til offentlig ettersøk av sykt og skadet vilt. NJFF støtter ikke dette forslaget.

Oppgaver og ansvar til kommuner framgår i forslaget direkte av lov og forskrift, og ikke som delegerte oppgaver. Dette er i tråd med hva regjeringen legger opp til også for andre områder.

Bern-konvensjonen – hvilke føringer legger den for viltressursloven?

Bernkonvensjonen (Den europeiske konvensjonen om vern av ville dyr og planter og deres naturlige leveområder) er en internasjonal avtale som ble inngått i 1979 og har som mål å beskytte Europas ville dyr og planter, samt deres leveområder. Den legger særlig vekt på truede arter og de som er i fare for utryddelse. Norge ratifiserte Bern-konvensjonen i 1986. For viltressursloven er det spesielt bestemmelsene knyttet til vern og bærekraftig forvaltning som er relevant. En rekke av de jaktbare artene i Norge befinner seg på Bern-konvensjonens lister over truede arter (Appendix II og Appendix III). For å bidra til en bærekraftig forvaltning av disse artene, er det satt begrensninger i hvilke metoder som er tillatt ved jakt og fangst på arter som omfattes av konvensjonen (Appendix IV). Dersom gitte vilkår er oppfylt, er det anledning til å avvike fra jakt- og fangstmetodene som er opplistet som forbudt, forutsatt at nasjonale myndigheter melder inn en reservasjon til Bernkonvensjonen.

Lovforslaget tar utgangspunkt i de forpliktelsene vi har i henhold til Bernkonvensjonen på en rekke punkter. Dels er det også tatt inn kopi av alt konvensjonen setter forbud mot i forbindelse med jakt og fangst, uavhengig av om dette er særlig relevant. NJFFs app med lokkelyder må forventes å komme inn under forbudene i § 28. NJFFs vurdering er at det ikke er behov for å ta inn alt som ikke er tillatt å benytte til jakt og fangst i loven så lenge det framgår klart av loven hva som er tillatt å bruke. Bestemmelsene i Bern-konvensjonen omfattes vi av uansett.

Med lovforslaget har departementene utvidet bestemmelsene i Bern-konvensjonen til å gjelde alle arter, ikke kun de artene som er listet i konvensjonen. Dette vurderer NJFF som uheldig.

Slik NJFF vurderer det, er det behov for så vidt mange og dels omfattende endringer i lovforslaget til at vi vil anmode om at departementene tar en grundig gjennomgang av innkomne hørings svar og lager et revidert utkast til lov som sendes på ny høring.

Kommentarer til enkelte paragrafer

§ 1 Formål

Viltlovens formålsparagraf omhandler både viltet og viltets leveområder, mens lovforslaget nå foreslår at formålet kun skal omhandle viltet. Dette begrunnes blant annet med at regler om vern av viltets leveområder følger av naturmangfoldloven. De samme bestemmelsene i naturmangfoldloven gjelder også for viltet og andre arter i norsk natur, så det bør ikke være til hinder for at både viltet og viltets leveområder inkluderes i formålsparagrafen i viltressursloven. I dag erkjenner man at en bærekraftig forvaltning av viltets leveområder er blant de viktigste tiltakene for en god og langsiktig forvaltning av våre viltarter. Robuste viltbestander er også viktig for å være best mulig rustet for å møte utfordringene knyttet til effektene av klimaendringene. Bestandsforvaltning og forvaltning av leveområdene henger nøye sammen, og det vil være nyttig og riktig at en bærekraftig forvaltning av både viltet og viltets leveområder inngår i formålsparagrafen. Det er en sterk sammenheng mellom leveområder og et mål om å bevare naturens produktivitet og artsrikdom. Målet kan oppnås først og fremst gjennom tiltak rettet mot leveområdet, ikke viltbestandene.

NJFF ber om at også en bærekraftig forvaltning av viltets leveområder tas inn i formålsparagrafen, og fremmer forslag til tekst for ny formålsparagraf:

Forslag til ny § 1 Formål

Loven har til formål og sikre en bærekraftig forvaltning av viltet og viltets leveområder, slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares og at dyrevelferden ivaretas. Viltet skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og dyrevelferdsloven.

Innenfor denne rammen kan viltressursene høstes gjennom utøvelse av jakt og fangst, og reguleres gjennom felling og annen håndtering av vilt.

§ 3 Definisjoner

Når det gjelder forslaget til definisjon av fangst (§ 3 a), er dette kun relatert til høsting av viltet. Dette bør utvides til også å omfatte bestandsregulering for å fange opp bruk av feller under lisensfelling av eksempelvis jerv og bruk av feller for å regulere villsvinbestanden. Lisensfelling av jerv er et tiltak for å regulere jervebestanden i henhold til bestandsmål fastsatt av Stortinget, og myndighetene har et mål om færrest mulig villsvin.

Forslag til ny § 3 a:

a. Fangst: høsting og bestandsregulering av vilt ved bruk av felle som avliver viltet eller fanger viltet for avliving.

Når det gjelder forslaget til § 3 b, heter det «... og den forutgående lokaliseringen av viltet og ettersøk og avliving av påskutt vilt.» Sett i sammenheng med forslaget til § 12 med krav om at alle som skal utøve jakt må ha bestått jegerprøven, vil en slik definisjon av jakt innebære

at også de som deltar i jakta som drivere, apportører og hundeførere uten å medbringe våpen må ha avlagt jegerprøven.

Det er fornuftig at definisjonen står, men NJFF viser til våre kommentarer/endringsforslag når det gjelder § 12 at kravet om jegerprøve og betalt jegeravgift (§ 13) at dette ikke omfatter de som deltar som eksempelvis drivere, apportører eller hundeførere uten å medbringe våpen.

§ 7 Viltfond, fastsetting av jegeravgift og fellingsavgift

Det foreslås at kommunene skal kunne fastsette og kreve inn fellingsavgift for elg, hjort og rådyr. Nytt her er at det også kan kreves inn fellingsavgifter for rådyr. Dette begrunnes med de store utgiftene flere kommuner har knyttet til fallvilthåndtering av rådyr. Inntektene fra fellingsavgiftene tilfaller det kommunale viltfondet.

NJFF vil peke på at det ikke er rimelig at det er grunneiere/jegere som skal betale for offentlig ettersøk av skadet og sykt vilt (der hovedvekten er ettersøk som følge av påkjørsler på vei og bane) og at fellingsavgiftene burde medvirke til at kommunene styrket sitt engasjement innenfor viltforvaltning i stedet for at midlene benyttes til fallvilthåndtering.

Grunneiere/jegere finansierer kommunenes fallvilthåndtering, og kommunene bruker i liten grad fellingsavgiftene og derved inntektene til de kommunale viltfondene, til å styrke engasjementet innenfor viltforvaltning. NJFF har forståelse for at kommuner med mye påkjørsler fra rådyr har utfordringer med å finne inndekning for dette, og at det da er lett å følge i samme sporet som kommunene gjør for elg og hjort. Det grunn til å stille spørsmål ved om ikke i alle fall en betydelig andel av midlene til kommunene fallvilthåndtering bør finansieres på annen måte enn i dag. En ordning med årlige bevilgninger gjennom ordinære statsmidler over statsbudsjettet kan peke seg ut.

NJFF vil understreke at det ikke er ønskelig med nye fellingsavgifter som ikke vil bidra til å styrke arbeidet med en bærekraftig viltforvaltning, men i stor grad øremerkes og benyttes til å dekke fallvilthåndtering.

Det bør åpnes for å fastsette fellingsavgifter også for andre arter enn de som har ordninger med fellingsavgifter i dag, men forutsatt at dette er øremerket til viltforvaltning og vilttiltak, ikke til fallvilthåndtering.

§ 8 Adgangen til jakt og fangst

Når det gjelder hekke- og yngletidsfredning, framgår det klart av gjeldende viltlov at det ikke bør fastsettes jakttid i hekke- og yngletid for vedkommende art. Dette bør videreføres i ny lov. Forslaget om at dette kan fastsettes gjennom forskrift synes unødvendig og overflødig. Selve prinsippet bør ligge i lov, så må dette legges til grunn i aktuelle forskrifter om jakttider mm. Så lenge ordlyden i loven sier «bør», ivaretas mulighetene for å åpne for eventuelle unntak i tråd med hva som trekkes fram som ønskelig i høringsnotatet fra departementene.

Overskriften til § 8 er «Adgangen til jakt og fangst». I tillegg kommer et forslag til § 22 som dels blir en overlapp til § 8. Av hensyn til lovens lesbarhet fremmer NJFF forslag om at disse to paragrafene slås sammen slik at alle forhold rundt adgangen til jakt og fangst blir samlet et sted, i en og samme paragraf.

Forslag til ny § 8 Adgangen til jakt og fangst

Jakt og fangst av vilt er bare tillatt når det er åpnet for det i lov eller i vedtak med hjemmel i lov. Innenfor rammene av naturmangfoldloven § 16 kan Kongen gi forskrift om å tillate jakt og fangst av vilt, blant annet om hvilke viltarter det er tillatt å jakte på eller drive fangst av, og om til hvilke tider og i hvilke områder det er tillatt med jakt og fangst. Det kan fastsettes ulike tider for jakt og fangst for de enkelte deler av landet. Tidsrammen kan gjelde en bestemt tid av døgnet eller uken, og den kan settes forskjellig avhengig av viltets kjønn og alder. Det kan fastsettes kvoter for jakt og fangst av vilt.

Det bør ikke fastsettes jakttid i hekke- og yngletiden for vedkommende art.

Bruk av feller til avliving av smågnagere og til innfangning eller avliving av krypdyr i medhold av naturmangfoldloven § 17 første ledd er tillatt.

Kongen kan gi forskrift om bruk av feller, hvilke arter som det tillates fangst av ved bruk av feller, hvilke feller som er tillatt, krav om merking av feller, krav om tilsyn, håndtering av fanget vilt og fjerning av ulovlige feller. Det kan også gis forskrift om typegodkjenning av feller og om organisering av en godkjenningsordning, inkludert fastsetting av gebyr for godkjenning.

Kongen kan gi forskrift om skytevåpen og ammunisjon eller andre metoder som kan brukes ved avliving av levende fanget vilt.

Kongen kan gi forskrift om å tildele fylkeskommunen og kommunen oppgaver etter andre ledd.

§ 11 Dager med jakt- og fangstforbud

NJFF mener det ikke lenger er grunnlag for å videreføre ordningen med dager med jaktforbud slik dette er nedfelt i viltloven i dag, men går inn for at et forbud bør være begrenset til juleaften samt første og andre juledag.

Det har skjedd en betydelig utvikling når det gjelder synet på og hvordan man velger å benytte fridager i løpet av de senere årene. Mange velger å ta ut feriedager i tilknytning til jul og påske, og ønsker å tilbringe tid med familie og venner og utøve friluftsliv, herunder jakt og fiske og andre aktiviteter. Muligheten for å dele jaktopplevelser med familie og venner når man har tid og folk er samlet, er noe NJFF mener det bør legges til rette for. Å opprettholde et jaktforbud julaften samt første og andre juledag, ivaretar både de som er opptatt av at det skal være noen dager med fokus på julehøytiden, og de som ønsker å benytte juletiden til jakt og andre aktiviteter.

NJFF fremmer derfor forslag om ny tekst for denne paragrafen.

Forslag til ny § 11

Jakt og fangst er ikke tillatt fra og med 24. desember til og med 26. desember.

§ 12 Jegerprøve

I § 3 Definisjoner, bokstav b heter det:

«Jakt: høsting av vilt ved bruk av skytevåpen [med ladning av krutt] som avliver viltet, og den forutgående lokaliseringen av viltet og ettersøk og avliving av påskutt vilt.»

Dette kan forstås dithen at også de som deltar i jakt som drivere, apportører eller hundefører uten å medbringe våpen, må ha avlagt jegerprøve og være registrert i Jegerregisteret (§ 13). Flere steder er det eksempelvis tradisjon for store drivjakter der familie og venner deltar. Dette er positivt og bidrar til at også yngre generasjoner og de som ikke jakter selv kan få positive opplevelser knyttet til jakta. NJFF foreslår derfor at det tas inn en setning i § 12 som presiserer at kravet om jegerprøve ikke omfatter drivere, apportører og andre som er med jegere.

NJFF vil presisere at dette ikke omfatter ettersøksekvipasjer. Disse ekvipasjene bør, slik NJFF ser det, ha mulighet til å avlive viltet. Det innebærer at de må bære våpen og at de da ikke vil komme inn under denne bestemmelsen.

Forslag til ny § 12:

Den som skal utøve jakt og fangst, skal ha bestått jegerprøven. Kravet omfatter ikke de som deltar i jaktutøvelse uten våpen, herunder hundeførere.

Kongen kan gi forskrift om jegerprøven, blant annet om krav til alder, obligatorisk kurs og eksamen, kursavgift, eksamensgebyr, autorisasjon som jegerprøveinstruktør og unntak fra kravet om å ha bestått jegerprøven. Kongen kan gi forskrift om at oppgaver om gjennomføring av jegerprøven legges til kommunen.

§ 13 Registrering i Jegerregisteret

NJFF viser til kommentarene under § 12 vedrørende drivere, apportører m-fl., og at det også for § 13 må presiseres at det ikke er krav om registrering i Jegerregisteret for disse.

Forslag til ny § 13:

Den som skal utøve jakt og fangst, skal være registrert i Jegerregisteret, jf. § 6. Dette gjelder ikke de som deltar i jaktutøvelse uten bruk av våpen, herunder hundeførere.

§ 14 Betaling av jegeravgift

Det er foreslått å ta med samme ordlyden som står i gjeldende viltlov når det gjelder hvem som kan be om at betalt jegeravgift fremvises ved kontroll. Strengt tatt hadde det vært tilstrekkelig om det kun stod grunneier eller noen som opptrer på grunneiers vegne. Et eventuelt privat oppsyn vil jo opptre på grunneiers vegne. Offentlig oppsyn som SNO og politiet vil jo uansett ha mulighet til å be om å få framvist dokumentasjon på betalt jegeravgift.

Forslag til ny § 14 om betaling av jegeravgift

Den som utøver jakt og fangst, skal ha betalt jegeravgift for det aktuelle jaktåret. Jaktåret regnes fra og med 1. april til og med 31. mars.

Dokumentasjon på betalt jegeravgift skal medbringes under jakt og fangst og fremvises på forespørsel fra grunneier eller noen som opptrer på grunneiers vegne.

Kongen kan gi forskrift om jegeravgift, blant annet om fritak fra betaling av jegeravgift og krav til gyldig dokumentasjon for betalt jegeravgift.

§ 16 Rapportering til statistiske eller vitenskapelige formål

Departementene begrunner forslaget om denne bestemmelsen med at det er behov for å tydeliggjøre reglene om rapportering. NJFF støtter forslaget. Rapportering danner en viktig del av kunnskapsgrunnet for å forvalte våre viltarter.

§ 17 Skyteprøve og andre særskilte kompetansekrav

I tillegg til kravet om bestått skyteprøve for jakt på storvilt og gjennomføring av denne, fremmes det også forslag om hjemmel til å kunne fastsette andre særskilte kompetansekrav for å kunne utøve jakt og fangst.

Departementene begrunner dette med at dette kan bli aktuelt ut fra bestemmelsene i § 18 om forsvarlig jakt- og fangstutøvelse. Samtidig går det klart fram at det ikke vurderes å være behov for særskilte kompetansekrav i dag.

NJFF støtter forslaget.

§ 18 Forsvarlig jakt- og fangstutøvelse

I dagens lov stilles det krav om human jakt. Dette foreslås erstattet av krav om forsvarlig jakt- og fangstutøvelse, noe som begrunnes med at dette er mer beskrivende for bestemmelsens faktiske innhold.

Det fremmes forslag om å ta inn «... eller fare for unødig lidelse ...» som et tillegg til det som i dag står i viltlovens bestemmelse om human jakt. Dette begrunnes med at det følger både av rettspraksis og forarbeider til tidligere lovforslag at også fare for unødig lidelse for viltet omfattes av dagens § 19 om human jakt. Det understrekes også at denne rettslige standarden for god jegerskikk, er dynamisk og vil utvikle seg over tid. Videre at det er jegeren som er ansvarlig for at jakt og fangst utøves forsvarlig og innenfor dyrevelferdsmessig akseptable rammer. Det stilles altså klare og omfattende krav til jegeren.

I høringsnotatet fra departementene vises det til at rettspraksis fra Høyesterett slår fast at det er tilstrekkelig at en situasjon medfører fare for unødig lidelse, og at viltet ikke må komme faktisk til skade:

«Ordlyden i viltloven § 19 retter seg mot at viltet ikke skal utsettes for unødige lidelser. Ved Høyesteretts praksis, Rt. 2003 s. 104 og Rt. 2009 s. 792, er det også lagt til grunn at bestemmelsen kommer til anvendelse selv om viltet ikke faktisk er kommet til skade. Det er tilstrekkelig at situasjonen medfører fare for unødige lidelser.»

Videre heter det blant annet:

«I Ot.prp. nr. 54 (1992-1993) s. 15, ble begrepet «fare for unødige lidelser» vurdert. Det ble i proposisjonen reist spørsmål om § 19 kan anses å være overtrådt når jakt eller fangst har foregått på en hensynsløs måte, men der viltet likevel på grunn av tilfeldigheter ikke har blitt skadet. Som eksempel ble det vist til reinsdyrjakt hvor det var skutt mange skudd fra langt hold slik at sjansen for å skadeskyte viltet i stedet for å drepe det har vært stor. Det ble i proposisjonen foreslått en presisering i viltloven § 19 om at jakt og fangst skal utøves på slik måte at viltet ikke utsettes for unødige lidelser eller «fare for unødige lidelser».

Ved behandling i Stortinget var Kommunal- og miljøvernkomiteen ikke enig i at viltloven § 19 måtte endres, jf. Innst. O. nr. 111 (1992-1993). På s. 4 uttalte komiteen at de sluttet seg til intensjonene i lovforslaget, men var av den oppfatning at dagens lov var i overensstemmelse med de intensjoner departementet foreslo presisert. Komiteen forutsatte at denne forståelsen ble lagt til grunn ved fremtidig praktisering av loven.».

Selv om det følger både av rettspraksis og forarbeider til tidligere lovforslag at dyrevelferdslovens bestemmelser gjelder, og at dette også da omfatter at viltet ikke skal utsettes for fare for unødig lidelse, så vil nok mange oppleve det som en skjerpelse for all jakt dersom det tas inn i lovteksten slik som foreslått.

NJFF legger til grunn at det bør være tilstrekkelig at myndighetene i lovproposisjonen som legges fram for Stortinget presiserer hva som er fastslått gjennom rettspraksis av Høyesterett, viser til at dyrevelferdslovens bestemmelser også gjelder for all jakt, fangst og felling osv. Det vil si at NJFF ikke støtter forslaget om å ta inn «eller fare for unødig lidelse» i ny § 18.

Jakt er en ønsket aktivitet der man høster økologisk og kortreist mat av naturens produksjon, det er en videreføring av lange tradisjoner innenfor rammene til et moderne samfunn, det bidrar til bolyst og næringsutvikling i mange lokalsamfunn mm. All jakt innebærer avliving og uansett hvor godt forberedt man er, hvor mye erfaring og kunnskap man har, så følger det ingen garanti om å unngå fare for unødig lidelse med å løsne et skudd.

Et krav om at viltet ikke skal utsettes for fare for unødig lidelse, kan bli svært vanskelig å etterkomme, særlig for en del jaktformer. Dersom dette likevel tas inn i loven, må det presiseres klart i lovproposisjonen at det legges til grunn at utøvelse av kjente jaktformer ansees å være innenfor de krav som loven oppstiller.

NJFF støtter opp om å forslaget om å benytte «forsvarlig jakt- og fangstutøvelse» som en erstatning for «human jakt». Dette er nok et begrep som er langt mer forståelig og konkret for folk flest.

Forslag til ny § 18

§ 18 Forsvarlig jakt- og fangstutøvelse

Jakt og fangst skal utøves på en slik måte at viltet ikke utsettes for unødige lidelser, og slik at det ikke oppstår fare for mennesker eller husdyr eller skade på eiendom.

§ 19 Etersøk etter påskutt og såret vilt

Det foreslås et skille mellom jaktlig og offentlig ettersøk, noe som er i tråd med forslag fra NJFF. NJFF støtter dette forslaget.

Den generelle ettersøksplikten for alt påskutt vilt forsterkes og tydeliggjøres. Samtidig gjøres det ikke endringer i forfølgingsretten (§ 20) for småvilt, det vil si at det fortsatt ikke vil være noe forfølgingsrett for andre arter enn storvilt.

Videre er det tatt inn bestemmelser knyttet til ettersøk av gaupe, herunder varsling og gjennomføring av ettersøk. NJFF kan ikke se at det er hensiktsmessig å ta med dette i en slik fellesbestemmelse, men at det bør være en egen paragraf om ettersøk etter store rovdyr. Denne bestemmelsen kan inneholde noen formuleringer fra og en henvisning til rovviltforskriftens § 17 om ettersøk av ulv, jerv, bjørn og gaupe.

Kravet om at jeger/jaktlag ikke skal jakte på nye dyr mens ettersøket pågår er videreført.

Det ligger en viktig signaleffekt i å løfte fram ettersøksplikten og understreke det ansvar alle jegere har for å forvise seg om hvorvidt skadeskutt vilt er truffet og skadet. Dette slutter NJFF seg til.

Ved ettersøk av hjortevilt, villsvin og muflon foreslås det kun å lovfeste at man skal varsle kommunen, mens det i dagens lov også er krav om varsling til rettighetshaver/grunneier. Det er rimelig at også rettighetshaver/grunneier varsles ved ettersøk av hjortevilt, villsvin og muflon, og dette bør tas inn igjen i loven. Rettighetshaver/grunneier har en sentral rolle i forvaltningen av storvilt, og en lovfesting av krav om meldeplikt også til rettighetshaver/grunneier vil gi en bedre kontroll med at ettersøksplikten gjennomføres, noe som vil bidra til ivaretagelse av god dyrevelferd.

Når det gjelder krav om varsling ved ettersøk, vil NJFF presisere at om det konstateres bomskudd, er man ikke i en situasjon med ettersøk, og jeger/jaktlag omfattes da heller ikke av varslingsplikten.

Videre er det viktig å ha med seg at jeger/jaktlag ofte vil befinne seg i områder uten dekning for mobiltelefon. Det må derfor legges til grunn at varslingsplikten ansees som oppfylt ved å sende en sms til kommunen og rettighetshaver/grunneier.

Forslaget fra departementene innebærer en endring av kommunens rolle i forbindelse med jaktlig ettersøk. I dag overtar kommunen ettersøket dersom dyret ikke er funnet og avlivet eller friskmeldt innen dagen etter at det ble påskutt. Det foreslås at kommunen ikke lenger skal ha en slik rolle, men at det er jeger/jaktlag som må gjennomføre ettersøket inntil dyret blir avlivet eller gjenfunnet dødt. Riktignok kan kommunene selv beslutte å ta ledelsen av eller yte bistand til ettersøket. Videre skal kommunen beslutte at ettersøket avsluttes. De foreslåtte bestemmelsene omfatter alt hjortevilt, villsvin og muflon. NJFF vil kommentere dette nedenfor, og fremme forslag om endringer i denne paragrafen.

Det er en vesentlig endring at kommunen nå avlastes med hensyn til oppgaver knyttet til ettersøk, og at ansvaret til jeger/jaktlag for selv å gjennomføre ettersøket tydeliggjøres. Det innebærer også at det blir opp til jegere/jaktlag selv å ha tilgang på godkjent ettersøkshund over tid da det i utgangspunktet ikke vil komme inn noen ekvipasje som representerer kommunen i det jaktlige ettersøket.

Dette forslaget til endring av kommunens oppgaver og ansvar kommer som ett av flere forslag i lovutkastet som flytter oppgaver og ansvar fra kommunene. NJFF mener det bør være en sammenheng mellom kommunenes ønske om å ha en rolle som et offentlig viltorgan og det å ivareta oppgaver som naturlig vil være en del av dette. Og det må være et minimumskrav at dersom det skal gjøres endringer for å avlaste kommunene både med hensyn til bruk av personalressurser og økonomiske forpliktelser, så må dette gjøres på en måte som er forutsigbar og oversiktig for de som berøres av endringene. Hensynet til ressursituasjonen i kommunen kan ikke alene avgjøre hvilken rolle kommunen skal ha og hvordan oppgaver innenfor ettersøk bør løses.

I lovteksten heter det at kommunen kan beslutte å avslutte ettersøket, samt at kommunen kan beslutte å starte et offentlig ettersøk etter dyret etter at det jaktlige ettersøket er avsluttet. I dag skal kommunen avslutte et jaktlig ettersøk ved å friskmelde dyret dersom dyret ikke blir funnet og avlivet eller funnet dødt. Jeger/jaktlaget kan da gjenoppta jakten. For jeger og jaktlag kan forslaget til ny ordning medføre økt grad av uforutsigbarhet.

Kommunen kan, etter å ha avsluttet ettersøket, starte et offentlig ettersøk etter dyret: Det framgår ikke av lovforslaget om jeger/jaktlag da kan gjenoppta jakta eller om de må vente til det offentlige ettersøket også avsluttes. Det kan derfor synes noe uklart hva som ligger i at kommunen avslutter ettersøket. Dersom jeger/jaktlag kan gjenoppta jakten etter at kommunen har avsluttet ettersøket, vil det da kunne pågå jakt og offentlig ettersøk i samme område, noe som ikke trenger å være en gunstig situasjon. Det bør framgå klart av loven hvordan dette er tenkt gjennomført.

Forslaget innebærer også at jeger/jaktlag skal gjennomføre et ettersøk etter påskutt villrein til dyret er gjenfunnet dødt eller avlivet eller kommunen avslutter ettersøket. Det er uklart hvordan kommunen skal ivareta sin rolle i denne sammenheng. Villreinjakt foregår dels langt fra vei, utenfor dekning og i områder der det ikke kan forventes at kommunen kan gjøre noe annet enn å prøve å kommunisere med jegerne/jaktlaget. Dette kan tale for at ettersøksplikten blir understreket også for villrein, og at ettersøket må gjennomføres over tilstrekkelig tid med tanke på å få avlivet eller gjenfunnet dyret eller med størst mulig sikkerhet kunne fastslå at dyret ikke er truffet eller at det vil klare seg. Dette kan eksempelvis gjøres gjennom å fastsette krav om at ettersøket minimum må pågå over et antall timer/døgn.

NJFF vurderer det som rimelig at ettersøksplikten også omfatter villrein. Imidlertid skiller villreinjakt seg fra jakt på annet hjortevilt på flere måter, noe som taler for at ettersøk av villrein bør omtales særskilt i loven. NJFF fremmer derfor forslag egen bestemmelse om ettersøk for villrein.

Det fremmes forslag om hjemmel til at Kongen kan vedta forskrift om ettersøk, herunder også krav om ettersøkshund. NJFF mener det nå er tid for å løfte kravet i utøvelsesforskriften om tilgang på ettersøkshund ved jakt på elg, hjort og rådyr inn i loven. NJFF har foreslått at dette løfte inn i § 24.

NJFF ber også om at kravet i ny viltressurslov om tilgang til og bruk av ettersøksekvipasje utvides til også å omfatte villsvin. Villsvin bør behandles på lik linje med annet storvilt, og det vil være hensiktsmessig å bruke hund for å minimere eventuelle dyrelidelser.

I dagens viltlov er det tatt inn en bestemmelse om bruk av kunstig lys ved ettersøk. Denne bestemmelsen er ikke tatt med i forslaget til ny lov. Dette er en viktig bestemmelse som NJFF ber om at tas inn også i ny lov. NJFF vurderer det som mest hensiktsmessig at dette tas inn under denne paragrafen med henvisning til bestemmelsen om kunstig lys (§ 23). NJFF vurderer det som viktig at lovteksten framstår mest mulig oversiktlig for jeger, jaktlag og andre som er avhengig av god tilgang til informasjon om rammene for jakt, felling og, i denne sammenheng, ettersøk. Muligheten til å benytte lys både ved jaktlig og offentlig ettersøk, er en sentral bestemmelse som bør framgå av lov, ikke legges i forskrift.

For å unngå at jegeren/jaktlaget bidrar til at det kan bli vanskelig for ettersøksekvipasjonen å få til en god undersøkelse av skuddplassen, foreslår NJFF at jeger/jaktlag skal kunne benytte kunstig lys til umiddelbar undersøkelse av og rundt skuddstedet for å få oversikt over situasjonen. Det må sendes melding til kommunen og rettighetshaver ved bruk av kunstig lys også i slike situasjoner.

Når det gjelder femte ledd i forslaget til § 19, foreslår NJFF at dette tas ut og at man benytter jeger/jaktlag gjennomgående i bestemmelsen. Dette vil bidra til å gjøre det mer oversiktlig.

Endret struktur i loven

Ut fra en totalvurdering fremmer NJFF forslag om et eget kapittel om ettersøk i loven. Dette vil bidra til å gjøre det mer oversiktlig. Videre vil det synliggjøre bedre de ulike formene for ettersøk. NJFF forslår at et slikt kapittel kan inneholde følgende:

- Jaktlig ettersøk
- Forfølgingsrett
- Ettersøk av store rovdyr
- Offentlig ettersøk

Forslag til ny § 19 Ettersøk etter påskutt og såret vilt

Den som under jakt skyter mot vilt, plikter å forvise seg om at viltet er truffet. Et påskutt og såret vilt skal avlives på en sikker måte og snarest mulig.

En jeger/jaktlag som ikke finner det påskutte dyret ved umiddelbar undersøkelse av og rundt skuddstedet, plikter å iverksette et ettersøk. Jegeren/jaktlaget skal ikke jakte på nye dyr mens ettersøket pågår.

Ved ettersøk etter påskutt og såret hjortevilt og villsvin, kan det benyttes kunstig lys (jfr § 23). Før kunstig lys tas i bruk skal jegeren/jaktlaget varsle jaktrettshaver og kommunen om bruken. Etter at varsling er gjennomført, kan kunstig lys tas i bruk før skuddplassundersøkelse gjennomføres. Dersom varsling i vesentlig grad vil forsinke ettersøket, kan begrunnet melding om slik bruk av kunstig lys sendes samme instanser umiddelbart etter avsluttet ettersøk.

Ved ettersøk av elg, hjort, rådyr, villsvin, dåhjort og muflon, skal jegeren/jaktlaget varsle kommunen dersom det skadde dyret ikke blir funnet innen utgangen av den dagen det ble påskutt og såret. Grunneier eller en som opptrer på vegne av grunneier skal varsles når ettersøket igangsettes. Jeger/jaktlag skal vederlagsfritt gjennomføre ettersøket frem til dyret blir avlivet, gjenfunnet dødt, eller kommunen beslutter at ettersøket avsluttes. Kommunen skal beslutte når det jaktlige ettersøket avsluttes. Kommunen kan beslutte å overta ettersøket, og ettersøket går da over til å være et offentlig ettersøk.

Rettighetshaver og kommunen skal varsles når det igangsettes ettersøk etter villrein. Ved ettersøk av villrein skal jegeren/jaktlaget gjennomføre et ettersøk på en slik måte at dette ikke uroer andre villrein. Ettersøket må gjennomføres minimum ut dagen dyret er påskutt. Kommunen avslutter ettersøket.

Kongen kan gi forskrift om ettersøk, blant annet om jegerens og jaktlagets plikter ved ettersøk, ettersøkets varighet, krav om godkjent ettersøksekvipasje for ettersøk etter andre arter enn i sjette ledd, bestemmelser om bruk av våpen, samt krav til ettersøksekvipasjer. Ved jakt på elg, hjort, rådyr og villsvin er det krav om tilgang til og bruk av godkjent ettersøksekvipasje. Kongen bør, gjennom forskrift, kunne utvide kravet til også å omfatte andre viltarter.

§ 20 Rett til å forfølge såret storvilt på annen manns grunn ved ettersøk

Forfølgingsretten for storvilt videreføres.

NJFF støtter forslaget, men foreslår at denne paragrafen flyttes til nytt kapittel 6 Ettersøk da dette er bestemmelser som er nært knyttet opp mot ettersøk.

§ 21 Jaktvåpen og ammunisjon

Her høres det på to alternativer til lovbestemmelse.

Alternativ 1 er en videreføring av dagens bestemmelse med krav om skytevåpen med lading av krutt.

Alternativ 2 er et mer teknologinøytralt forslag som mer harmonerer med definisjonen av skytevåpen i våpenloven. Dyrevelferdsmessige hensyn vil legges til grunn for å vurdere hvilke skytevåpen som vil være forsvarlig for å ivareta kravet om en sikker og dyrevelferdsmessig avliving av viltet når det er aktuelt for departementene å fremme forslag om aktuelle våpen.

NJFF støtter alternativ 2. Loven skal stå seg over flere tiår, og en teknologinøytral tilnærming vil være en klok tilnærming for å møte en teknologisk utvikling som det i dag kan være krevende å forutsi.

NJFF mener det er viktig at det også går klart fram av en ny lov at helautomatiske våpen er forbudt, og ber om andre ledd i paragrafen justeres til «Bruk av selvsqudd og helautomatiske skytevåpen til jakt er forbudt.»

Det er fornuftig å forskriftsfeste hvilke skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som er tillatt brukt på jakt, men helautomatiske skytevåpen er like uaktuelle å tillate som selvsqudd og dette bør med fordel fremgå i lov.

Forslag til ny § 21. alternativ 2:

Til jakt kan det bare brukes skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som er egnet til å avlive viltet på en sikker og dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Bruk av selvsqudd og helautomatiske skytevåpen til jakt er forbudt.

Kongen kan gi forskrift om de skytevåpen, våpendeler og hva slags ammunisjon som er tillatt å bruke under jakt.

§ 22 Fangst

NJFF viser til omtale av § 8 og forslag til ny tekst for denne paragrafen der vi har foreslått å slå sammen § 8 og § 22.

NJFF foreslår derfor at denne paragrafen utgår.

§ 23 Bruk av synlig lys og særskilte siktemidler

Innholdet i bestemmelsen, slik den er utformet i lovforslaget, betyr at det i praksis vil være forbud mot bruk av alle former for digitale kikkertsikter, termiske kikkertsikter og andre sikter av type nattoptikk/restlysfosterkere. Forbudet vil gjelde uavhengig av om det er lyst eller mørkt ute. Utformingen av forbudet er (etter departementenes vurdering) basert på bestemmelsene i Bernkonvensjonen, men ved å legge til et forbud mot «*andre siktemidler med teknologi som har til formål å lyse opp eller forbedre synligheten av omgivelsene eller viltet for jegeren*» er bestemmelsen mer omfattende enn det som omfattes av konvensjonen. I praksis vil alle digitale kikkertsikter bli forbudt å bruke på jakt, uavhengig av om de har

nattegenskaper eller ikke. (*Departementene skiver da også i sin vurdering at «forbudet i § 23 første ledd andre punktum avgrenses, som i dag, mot konvensjonelle optiske kikkertsikter».*) Forbudet i lovforslaget er begrenset til siktemidler, dvs. håndholdte restlysførsterkere, termiske kikkerter ol., vil være lovlig. (Et forbud mot digitale håndholdte enheter av de nevnte typene, vil i praksis bety at alle former for digitale håndholdte kameraer, mobiltelefoner ol. ville vært forbudt å bruke på jakt, da det teknologisk ikke er noe skille på digital kikkert og digitalt kamera.)

NJFF mener at et generelt forbud mot alle former for digitale sikter, også sikter uten særskilte nattegenskaper, er en lite gjennomtenkt bestemmelse. Eksempelvis vil clip-on kameraer for filming gjennom kikkertsiktet, eller andre digitale sikter uten særskilte nattegenskaper (som ofte brukes som kamera ifb. med filming av jakta), være forbudt. Det er ingen faglig eller dyrevelferdsmessig begrunnelse for hvorfor tilnærmet all digital teknologi skal forbyes i siktemidler, og bruk av digitale siktemidler er i seg selv ingen brudd på folkerettslige forpliktelser.

NJFF mener videre at departementene legger til grunn en feil fortolkning/oversettelse av bestemmelsen «*sighting devices for night shooting comprising an electronic image magnifier or image converter*» som oversettes til «*sikter for nattjakt bestående av innretninger for elektronisk forstørrelse eller overføring*» *Norsk offisiell oversettelse, jf. St.prp. nr. 12 (1985–86) Dersom en legger den franske versjonen av konvensjonsteksten til grunn, «*Dispositifs de visée comportant un convertisseur d'image ou un amplificateur d'image électronique pour tir de nuit*», så vil det på norsk være «*sikter som består av en elektronisk bildekonverter eller bildeforsterker for nattskyting*». Den vesentlige forskjellen ligger her i at departementenes tolkning/engelsk-oversettelse omhandler *elektronisk forstørrelse* av et bilde, mens den franske konvensjonsteksten angir *elektronisk bildeforsterkning*. Førstnevnte omhandler å gi et forstørret bilde (digital zoom), mens sistnevnte handler om å forsterke et bilde, dvs. gi bedre kontrast/synlighet. Ettersom bestemmelsen spesifikt omhandler «nattsikter», og sett i lys av hvilken teknologi som fantes på tidspunktet for vedtak av konvensjonen, er det rimelig å legge til grunn at det er bildeforsterkning som bestemmelsen er ment å omfatte, og ikke digital bildeforstørrelse.

NJFF ønsker videre å kommentere at begrepet «kunstig lys» er foreslått endret til «synlig lys».

«Departementene mener «lyskilder som gir synlig lys» vil samsvare godt med kategorien i Bernkonvensjonen vedlegg IV om «kunstige lyskilder» (artificial light sources) og med kategorien om «innretninger for å belyse byttet» (devices for illuminating targets)».

Dette er etter NJFFs vurdering upresist, da både «kunstige lyskilder» og «innretninger for å belyse byttet» også kan innebære bruk av usynlige lys (eksempelvis IR-lys). Begrepene «kunstige lyskilder» og «kunstig belysning» vil være mer dekkende å bruke i lovteksten, jfr. forslag til ny formulering av § 23, 1.ledd.

Departementene har i høringsnotatet lagt til grunn at alle typer digitale kikkerter som kan kobles til et våpen eller brukes som siktemiddel, skal regnes som siktemiddel etter loven, selv om enheten kun benyttes håndholdt. Det innebærer at f.eks. en termisk håndholdt kikkert, vil være forbudt å bruke til observasjon (håndholdt) dersom det finnes adapterløsninger som gjør at den kan monteres på et kikkertsikte. En slik tolkning er ikke åpenbar ut fra den foreslåtte lovteksten (eller Bernkonvensjonen), og en mer konkret og

tydelig tolkning ville være å avgrense håndholdt optikk og siktemidler med bakgrunn i hvordan enheten brukes/om enheten faktisk er våpenmontert eller ikke.

NJFF mener at definisjonen av håndholdte enheter må være basert på den faktiske bruken, og ikke om enheten potensielt kan monteres på et våpen/brukes som siktemiddel. Et evt. generelt forbud mot termiske siktemidler mv. bør avgrenses til å gjelde våpenmonterte siktemidler. Dette bør i utgangspunktet fremgå av loven, subsidiært presiseres i lovproposisjonen.

I lovutkastet har departementene tatt ut de unntakene fra forbud mot bruk av kunstig lys som ligger i dagens viltlov. NJFF kan ikke se at dette er hensiktsmessig. Vi ber om at disse unntakene tas inn igjen i en ny viltressurslov med noen endringer i forhold til dagens lovtekst i viltloven.

NJFF foreslår at kravet om fastmontert lyskilde ved åtejakt på rev bortfaller, slik at det blir en generell åpning for bruk av kunstige lyskilder og -belysning, samt siktemidler med nattegenskaper.

For arter som omfattes av Bernkonvensjonens vedlegg 2 og 3, vil det kunne være mer utfordrende å fastsette unntak fra forbudet i lov, da vilkårene i artikkel 9 ikke er statiske (bl.a. skal det vurderes at unntaket fra «vanlige metoder» ikke er til skade for bestandens overlevelse, at det ikke finnes alternative løsninger for å oppnå formålet, og at det for øvrig foreligger vesentlige forhold som tilsier at det skal gis unntak). Unntak fra forbudet mot bruk av kunstig lys mv. bør likevel nedfelles i lov når det gjelder jakt på arter hvor unntaket antas å stå seg over tid.

En art som etter NJFFs vurdering fyller alle vilkår for unntak fra bestemmelsene om siktemidler i Bernkonvensjonen er hjort, samt at rådyr og enkelte andre arter bør være aktuelle å vurdere. NJFF foreslår derfor å ta inn et unntak for bruk av kunstig lys og siktemidler jfr. § 23, 1.ledd ved jakt på hjort på innmark.

Videre mener NJFF at det bør være en forskriftshjemmel for å kunne åpne for bruk av kunstig lys mv. også for andre arter.

Forslag til ny § 23:

§ 23 Bruk av kunstig lys og særskilte siktemidler

Bruk av kunstige lyskilder og kunstig belysning som har til formål å lyse opp eller forbedre synligheten av omgivelsene eller viltet, er forbudt under jakt og fangst med mindre annet følger av lov eller forskrift. Det samme gjelder bruk av våpenmonterte restlysførsterkende og termiske siktemidler, og andre siktemidler med teknologi som gir siktemidlet særskilte nattegenskaper.

Det er unntak fra forbudet mot bruk av kunstig lys og siktemidler jfr. § 23 1.ledd, for:

- a. åtejakt på rødrev*
- b. ettersøk av påskutt hjortevilt og villsvin*
- c. avliving av vilt som er fanget levende i felle*
- d. jakt på villsvin når jakten foregår i åpent terreng eller ved åteplass.*

Det er unntak fra forbudet mot bruk av siktemidler jfr. § 23 første ledd, andre punktum for:

a. jakt på hjort når jakten foregår på innmark.

Kongen kan gi forskrift om unntak fra forbudet etter første ledd og gi nærmere regler om slik bruk, blant annet krav om varsling og rapportering.

§ 24 Bruk av hund og jakthundtrening

Det er positivt at det foreslås en lovbestemmelse der bruk av hund under jakt og jakthundtrening i utgangspunktet er tillatt. Dette er et viktig utgangspunkt for å kunne videreføre de tradisjonene vi har for bruk og trening av jakthunder. Videre foreslås det å ta inn en aktsomhetsbestemmelse som viser til hundeloven for å tydeliggjøre hundeførers ansvar, samt en henvisning til hundeloven for flere forhold.

Utover dette inneholder denne paragrafen forslag om hjemler for forskrifter om begrensninger og vilkår for bruk og trening av jakthunder. Dette kan eksempelvis omfatte regler om hundens funksjonsmåte og egenskaper, antall hunder som kan benyttes, begrensninger i boghøyde, mulighet for å fastsette en minstestørrelse for areal på område der hund kan benyttes til jakt ved behov, videreføring av forbudet mot bruk av løs på drevet halsende hund, kompetansekrav for offentlig ettersøk som avviker fra kompetansekrav til jaktlig ettersøk osv.

Utfordringen med lovbestemmelsen slik den er foreslått ligger i forholdet mellom hva som bør stå i lov og hva som egner seg for regulering gjennom forskrift. Slik bestemmelsen er foreslått, vil loven ha hjemler til å regulere bruk av hund til jakt, jakthundtrening, felling, jakthundprøver mm i et omfang som i teorien kan medføre en stopp for bruk av hund til jakt, felling og trening. NJFF leser ikke intensjonen med lovbestemmelsen dit hen, men forskriftene vil uansett være av innskrenkende karakter. NJFF mener derfor at loven bør inneholde noen hensyn som skal ivaretas og legges til grunn ved fastsettelse av forskrifter. Vi foreslår derfor at hensynet til å ivareta nytten av bruken av jakthunden, tradisjoner med jakt med hund og muligheter for å oppnå effektiv felling skal legges til grunn ved utforming av forskrifter. Dette vurderes som nødvendige rammer for å avgrense reguleringer av bruk av hund til jakt, felling og jakthundtrening.

NJFF vil også understreke at utgangspunktet bør være at jakthunden kan nyttes i jakttiden som gjelder for den enkelte viltarten. Unntak fra dette kan fastsettes i forskrift.

Jakthundtrening må også kunne foregå utenom jakttid for arten det trenes på, dyrevelferdsmessige forhold vil være ivaretatt ved at utgangspunktet også ved trening av jakthund må dette foregå innenfor rammene satt i naturmangfoldloven (§ 15), hundelovens bestemmelser om båndtvang m.m.

Kravet om å ha tilgang til og bruk av godkjent ettersøksekvipasje ved jakt på elg, hjort og rådyr bør løftes fra forskrift og inn i lov. Dette er bestemmelser som jegere har måttet forholde seg til i 30 år, og som er av så vidt stor betydning at det bør framgå av lov at dette er et krav som jegere som jakter på disse viltartene må forholde seg til. NJFF mener det også er behov for å presisere at jegere/jaktlag som jakter på elg, hjort og rådyr ikke bare skal ha tilgang på godkjent ettersøksekvipasje, men at det også bør ligge et krav om at disse skal brukes ved et ettersøk.

Videre mener NJFF at et krav om tilgang til og bruk av godkjent ettersøksekvipasje også bør tas inn i en ny viltressurslov

Videre kan det bli aktuelt å utvide kravet om ettersøkshund til å omfatte andre arter ved behov. Dette vil, sammen med krav til tilgjengelighet, krav til ettersøksekvipasjer m.m. kunne fastsettes i forskrift.

Når det gjelder bruk av drivende hunder, er dette noe NJFF er opptatt av å åpne for. Vi mener det bør være en generell anledning til å bruke drivende hunder til jakt og felling. Vi har også gitt uttrykk for at det kan fastsettes vilkår knyttet til bruk av drivende hunder, eksempelvis antall hunder som kan slippes osv. En åpning for bruk av drivende hunder bør tas inn i loven sammen med en hjemmel for Kongen til å fastsette forskrift om vilkår for bruken mv.

Muligheter for bruk av drivende hunder til lisensfelling av særlig jerv, vil kunne bidra til å effektivisere denne jakten vesentlig, og dermed til at man lettere kan regulere bestanden i tråd med de vedtatte bestandsmålene. Lykkes man med det, vil det igjen medføre redusert behov for ekstraordinære tiltak som hiuttak.

Forslag til ny § 24 Bruk av hund og jakthundtrening

Bruk av hund under jakt, felling og jakthundtrening er tillatt med mindre annet følger av lov eller forskrift. Dette omfatter også bruk av hund til lisensfelling av store rovdyr.

All bruk av hund til jakt, felling og jakthundtrening må skje innenfor bestemmelsen i hundeloven om aktsomhetskravene og hundelovens bestemmelser om sikring og opptak av løs hund. Videre må det ved jakthundtrening tas hensyn til sårbare perioder i året for viltet er ivaretatt (jfr naturmangfoldloven § 15). Ved regulering av bruk av hund til jakt, felling og jakthundtrening innenfor disse rammene, må det legges vekt på å ivareta nytten av jakthunden, tradisjoner med jakt med hund og mulighetene for å oppnå effektiv jakt og felling.

Tekniske hjelpemidler tilpasset for bruk til hund skal ikke kunne påvirke viltets adferd direkte.

Kongen kan gi forskrift om

- a. Begrensninger og vilkår for bruk av hund under jakt, herunder krav om maksimal boghøyde for drivende hunder for aktuelle viltarter og bestemmelser om antall hunder som kan slippes samtidig på samme vilt.*
- b. Bestemmelser om bruk av hund med bestemte funksjonsmåter eller særlige egenskaper til jakt og felling.*

§ 26 Forbud mot bruk av luftfartøy, motorkjøretøy og motorfartøy

I all vesentlighet videreføres dagens bestemmelser. I kommentarene i høringsnotatet vises det til innspillet fra Norges Handikapforbund, Norsk Friluftsliv og NJFF om å legge til rette for at bevegelseshemmede i større grad skal få utøve jakt ved at det åpnes for å kunne løsne skudd fra motorisert rullestol. Det er et ønske om å etterkomme dette, og det er foreslått at dette gjøres gjennom forskrift. Det er viktig at dette kommer på plass, og at en forskrift for å legge til rette for slik bruk kommer på plass snarest mulig etter at loven er vedtatt.

Reglen om bruk av luftfartøy eller motorkjøretøy må også gjelde under fangst og tilsyn med fangst redskap.

Når det kommer til ettersøk av påskutt fugl i sjø, bør det være de lokale reguleringer for fart som er gjeldende. Som loven ellers beskriver, skal en uansett gjør alt for å unngå å utsette viltet for unødig lidelse. NJFF mener, på bakgrunn av de tilbakemeldinger vi har mottatt, at ordningen med å kunne benytte motorbåt ved ettersøk av påskutt sjøfugl har vist at jegere er bevisste på sitt ansvar om å ivareta dyrevelferd, og at det ikke er grunnlag for å videreføre et krav om hastighetsbegrensning slik det ligger i dagens viltlov. Kommunen bør varsles ved ettersøk med motorbåt.

Ved ettersøk av påskutt fugl i sjø vil det ikke være aktuelt å gjennomføre på annen måte enn med båt. Dette gjør at en har mulighet til å forfølge påskutt fugl. Fuglen vil hurtig prøve å komme seg vekk og vil på kort tid kunne forflytte seg raskt både ved å svømme og ved bruk av strømmer i vannet. Dette kombinert med bølger, kan medføre at fuglen fort kan forsvinne for jeger. Det bør derfor ikke settes noen ytterligere begrensninger på fart enn det som gjelder for andre som ferdes på havet/sjøen. Med en slik endring vil regler for ettersøk av påskutt fugl bli lik reglene som gjelder ved jakt på sel.

Så langt NJFF kan erfare, så har jegere forholdt seg til reglene om bruk av motorbåt ved ettersøk etter påskutt fugl. Da åpningen for bruk av motorbåt ble tatt inn i lovverket, ble det hevdet fra noen hold at dette ville kunne bli misbrukt og at det ble vanskelig å håndheve. Ut fra den kjennskapen NJFF besitter, har jegerne forholdt seg til regelverket og vist at det er stor vilje til å etterleve slike bestemmelser. Lovrevisjonen vil være en anledning til at regelverket om fartsbegrensninger for jegere ved ettersøk av påskutt sjøfugl kan følge de generelle fartsbegrensningene som gjelder for det aktuelle området.

Motorferdsellovutvalget har i sin utredning (NOU2024: 10) konkludert med at de ikke ser behov for at ny motorferdsellov skal omfatte mindre droner, dette i likhet med hva som er tilfellet med gjeldende lov. Dagens viltlov har forbud mot bruk av luftfartøy eller motorkjøretøy til forfølging av vilt eller til å avlede viltets oppmerksomhet, samt at det ikke er tillatt å bruke luftfartøy til å lokalisere vilt eller til å løsne skudd fra fartøyet. Droner kommer inn under definisjonen av luftfartøy. Motorferdsellovutvalget slår fast at forbudet rammer ikke avliving av vilt når dyret er sykt eller såret som følge av andre aktiviteter enn jakt, og at droner derved kan benyttes i forbindelse med offentlig ettersøk av påkjørt vilt. NJFF mener derfor at det bør tas inn en bestemmelse i ny viltressurslov som tydeliggjør dette.

Videre vurderer NJFF det som hensiktsmessig å åpne opp for bruk av droner også under jaktlig ettersøk. Droner er et verktøy som har utviklet seg mye de siste årene. Sammen med mulighetene for bruk av lys vil det være et godt hjelpemiddel under ettersøk. Droner vil da fungere som et observasjonsverktøy, og vil være til stor hjelp for å kunne se viltet, hvordan viltet beveger seg, og om det er flere dyr i samme område.

NJFF mener derfor at det bør være et unntak for bruk av drone knyttet til ettersøk på lik linje som bruk av motorbåt ved ettersøk i forbindelse med sjøfugljakt. Dette for å gjøre ettersøket så effektivt som mulig, og dermed minimere tiden viltet lider.

NJFF vil samtidig understreke at vi er kjent med at det er egne regler og krav knyttet til bruk av droner som selvsagt også må legges til grunn for de som velger å benytte droner til jaktlig eller offentlig ettersøk, herunder krav til fører av droner.

Forslag til ny § 26 Forbud mot bruk av luftfartøy, motorkjøretøy og motorfartøy

Det er forbudt under jakt

- a. *Å bruke luftfartøy eller motorkjøretøy til forfølging av vilt eller til avledning av viltets oppmerksomhet fra jegeren*
- b. *Å bruke luftfartøy eller motorkjøretøy utenfor vei til lokalisering av vilt*
- c. *Å bruke fartøy med motor innen en avstand av 2 kilometer fra land, også holmer og skjær.*

Ved ettersøk etter § 19 av påskutt fugl i sjø gjelder ikke bokstav c, forutsatt at fartøyet forholder seg til lokale hastighetsbestemmelser. Jegeren har bevisbyrden for lovlig påskyting og skal snarest varsle politiet og kommunen om bruk av motor under ettersøket.

Ved jaktlig ettersøk av påskutt storvilt og offentlig ettersøk kan drone benyttes til observasjon og lokalisering av dyret. Jegeren har bevisbyrden for lovlig påskyting og skal snarest varsle politiet og kommunen om bruk av droner under ettersøket.

§ 27 Forbud mot bruk av kjemikalier og gift og § 28 forbud mot avspilling av lokkelyder, nett, lim mv.

I forslaget til § 27 og § 28 foreslås det å ta enn hele listen fra Bern-konvensjonen over hva som er forbudt ved jakt og fangst. NJFF vurderer forslaget til å være unødvendig. § 21 og § 22 definerer hva som er lovlig å bruk ved jakt og fangst. Da er det ikke nødvendig å også ta med hva som er ulovlig å benytte. Det er selvsagt at alle må forholde seg til konvensjoner som Norge har ratifisert.

Det er også verdt å merke seg at ved å fremme forslagene om å ta dette inn i loven, så har departementene tatt med seg alle de jaktbare viltartene og gjort bestemmelsen gjeldende for disse. Bern-konvensjonen gjelder de artene som listet i vedleggene til konvensjonen, og det er langt fra alle de jaktbare viltartene. Dette understreker ytterligere at opplistingen i § 27 og § 28 ikke bør inngå i en ny viltressurslov.

Flere av de forbudte metodene i henhold til konvensjonens Appendix IV er regulert med tilsvarende, eller strengere bestemmelser i andre deler av viltressursloven, som f.eks. bestemmelser om kunstig lys og jakt fra motorkjøretøy. Andre forhold, som f.eks. tillatt antall skudd i halvautomatiske våpen, vil bli regulert i forskrift.

NJFF vil spesielt kommentere forslaget om et forbud mot avspilling av lokkelyder. I Bernkonvensjonen er det oppført et forbud mot bruk av «båndopptager», noe departementene har tolket til å omfatte «*Tekniske eller elektroniske innretninger som spiller av lyder som kan brukes til å lokke vilt omfatter båndavspillere, opptak på mobiltelefon, apper, CD-spillere og alle andre former for opptak og avspilling av lokkelyder.*».

Dette er en utvidet tolkning sammenlignet med tolkningen som Miljødirektoratet har lagt til grunn i snart 40 år, og som jegerne har forholdt seg til. Det som har vært ansett som gjeldende tolkning av Bernkonvensjonen på dette punktet, har vært et forbud mot avspilling av dyrelyder, dvs. å bruke opptak av dyrelyder som lokkelyd. Denne tolkningen har også vært førende for utviklingen av NJFFs lokkeapp, hvor det kun benyttes lokkelyder laget med menneskestemme og fløyter.

Departementene unnlater å vurdere nåværende tolkning av bestemmelsen, som myndighetene gjennom tiår har ansett å være innenfor Bernkonvensjonens rammer. I begrunnelsen for forbudet uttaler departementene: *Departementene legger til grunn at*

intensjonen bak forbudet mot båndopptakere var å unngå bruk av en metode som svært effektivt og i stor utstrekning, eventuelt ikke-selektivt, kan bidra til å lokke til seg vilt.

Departementene henviser videre til at bestemmelsen må tolkes dynamisk i lys av samfunnsutviklingen. Intensjonen som departementene henviser til er korrekt, men de nevner ikke konteksten som i stor grad var bakgrunnen for konvensjonens forbud mot «båndopptagere» - og det var at det i stor utstrekning, spesielt ved fangst lenger sør i Europa, eksempelvis ble benyttet utsatte båndopptagere med lokkelyd, kombinert med limpinner og/eller nett.

Ved bruk av menneskeskapte lokkelyder, kan det neppe påvises at opptak er bedre enn «live fremføring». Bruk av lokkelyd har ellers liten sammenheng med ikke-selektive metoder når jakt utføres med de metoder og det utstyr som er lovlig.

Et forbud mot lokkemetoder som frem til nå har vært å anse som innfor Bernkonvensjonens rammer, samt å lovfeste at forbudet skal gjelde for alle arter – også de som ikke omfattes av konvensjonen, vil være en betydelig innstramming og en særdeles streng tolkning av forpliktelsen til Bernkonvensjonen. NJFF er uenig i en slik utvikling, og kan ikke se at det foreligger gode argumenter for å foreta en slik innstramming.

NJFF konkluderer derfor med at det ikke er behov for en opplisting av alle metoder som er forbudt ved jakt og fangst, da viltressursloven med tilhørende forskrifter positivt angir hvilke metoder og hvilket utstyr som er tillatt. Norge oppfyller derfor konvensjonens forpliktelser ved at kun lovlige metoder i henhold til konvensjonen tillates på artene som omfattes.

§ 27 og § 28 bør derfor oppheves/strykes.

Dersom departementene likevel skulle videreføre forslaget om §§ 27 og 28, vil NJFF subsidiært be om at § 28, første ledd, bokstav a, endres fra «a. *teknisk eller elektronisk avspilling av lokkelyder*» til «a. *avspilling av autentiske dyrellyder som lokkelyd*».

Kap 6 Retten til jakt og fangst

Hovedregelen i dagens viltlov om at grunneier har enerett til jakt og fangst videreføres. Når det gjelder den frie jaktretten i hav og fjord utenfor der landet ligger tørt, foreslås det at denne ikke begrenses til å gjelde kun for norske statsborgere og andre som det siste året har vært og er bosatt i Norge. NJFF støtter forslaget.

Bestemmelsene i viltloven om sammenslåing av eiendommer til felles viltområde (§ 37 og § 38) foreslås opphevet. Endringer i jordskifteretten ivaretar disse bestemmelsene på en god måte både når det er ønske blant grunneiere om sammenslutning og når det ikke er enighet om dette. NJFF støtter forslaget.

§ 33 Rett til jakt og fangst på statens grunn som ikke omfattes av fjellova

Når det gjelder forslaget til § 33 om rett til jakt og fangst på statens grunn som ikke omfattes av fjelloven, er dette i hovedsak en videreføring av dagens bestemmelse.

NJFF mener at det kun er behov for en hjemmel til å fastsette forskrift for jakt, felling og fangst på statens grunn utenfor statsallmenninger uten at det står i loven hva dette kan omfatte. Dagens ordning med forvaltning av jakt, felling og fangst på disse områdene fungerer godt.

Forslag til ny § 33 Retten til jakt og fangst på statens grunn som ikke omfattes av fjellova

På den del av statens grunn som ikke omfattes av fjellova, er småviltjakt og fangst tillatt mot løøsning av jaktkort og betaling av vederlag for norske statsborgere og for alle som det siste året har vært og fortsatt er bosatt i Norge.

Kongen kan gi forskrift om jakt og fangst på statens grunn som ikke omfattes av fjellova.

§ 35 Ferdsl med skytevåpen og feller over annen eiendom

NJFF støtter at det også gjelder feller og innmark.

§ 36 Forbud mot jaging og lokking av vilt fra andres jaktområder

Lokking er i dag etablert som en viktig jaktform for en rekke viltarter, både for småviltjakt og storviltjakt benyttes lokking. Dette er et resultat av en samfunnsutvikling av jakten. For mange jegere er det en stor opplevelse å kunne lokke til seg et vilt.

Lokking er blant mye benyttet ved jakt på gås, due og ender. Dette er jakt som i hovedsak foregår i tilknytning til kulturlandskapet og åpne arealer i tilknytning til kulturlandskapet. Ofte er eiendomsstrukturen i slike områder preget av små eiendommer nærmest som lappetepper. Det vil være tilnærmet umulig å benytte lokking i slike områder uten at det også trekker inn fugler fra omkringliggende eiendommer.

Lokking i tilknytning til gåsejakt er et nødvendig og viktig hjelpemiddel for å effektivisere gåsejakten. En rekke steder er det behov for å beskatte gåsebestander mer gjennom jakt enn hva som er tilfellet i dag, blant annet for å forebygge skader på landbruket. NJFF har et løpende samarbeid med blant annet Norges Bondelag om å effektivisere gåsejakten.

I forbindelse med jakt i skoglandskapet vil det ofte ikke være mulig å se om viltet som reagerer på lokking og kommer mot den som lokker, har befunnet seg innenfor eget jaktområde eller om det opprinnelig kom fra et naboterreng. Uansett er NJFFs vurdering av det ikke oppstår konflikter når jegere lokker på vilt.

NJFF mener derfor at den samfunnsmessige jaktutviklingen tilsier at det ikke lenger er behov for å ha egne bestemmelser om forbud mot lokking i en ny viltressurslov. Bestemmelsen om jaging bør videreføres. Jaging er noe helt annet og noe som ikke er ønskelig. NJFF foreslår derfor en ny bestemmelse som kun omhandler forbud mot jaging av vilt.

Forslag til ny § 36 Jaging av vilt fra andres jaktområde

Vilt må ikke jages bort fra andres jaktområder med hensikt, men mindre annet følger av avtale.

Kongen kan gi forskrift om at grunneier eller bruker av eiendommen kan skremme eller jage bort vilt når det er nødvendig for å avverge skade på person, avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.

Kapittel 7 Jakt på hjortevilt og bever

§ 38 Åpning for jakt på hjortevilt og krav om fellingstillatelse

Oppgavene som er tillagt kommunene framgår nå av lovforslaget, og villreinnemndenes oppgaver og kompetanse tas også inn i lovforslaget. Det løftes bestemmelser fra forskrift inn i loven for å få en bedre sammenstilling av de samlede reglene knyttet til fellingstillatelser. NJFF støtter dette.

§ 39 Svømmende hjortevilt

NJFF støtter forslaget om å videreføre denne paragrafen. Imidlertid bør denne paragrafen legges inn i kapittelet om utøvelse av jakt og fangst.

Kapittel 8 Felling etter naturmangfoldlovens § 18 mv

NJFF støtter opp om at det tas inn et eget kapittel i viltressursloven om felling etter naturmangfoldloven § 18. Dette bidrar til bedre oversikt for jegere.

§ 41 Lisensfelling

I forslaget til bestemmelsens 2. ledd, henvises det til flere ledd i § 19 når det gjelder ettersøk, herunder 4. ledd. Fjerde ledd i § 19 omhandler ettersøk etter gaupe. NJFF vurderer det som mest ryddig å ha en egen paragraf som omhandler ettersøk av store rovdyr, jfr. forslaget om et eget kapittel om alle former for ettersøk. Rammene for ettersøk av store rovdyr skiller seg på flere punkter fra ettersøk av hjortevilt, villsvin og mufflon selv om de har noen fellesnevner. Å skille ut gaupe og ta dette inn som en del av § 19 bidrar kun til å skape usikkerhet om hva som gjelder når. At gaupe er definert som en jaktbar art endrer ikke på at ettersøk etter gaupe følger reglene for ettersøk etter andre store rovdyr.

NJFF har vært tydelig ved flere anledninger på at det er viktig å alminneliggjøre rovviltforvaltningen i størst mulig grad, og at bestandsregulering av store rovdyr derfor bør skje gjennom lisensfelling og kvotejakt der alminnelige jegere deltar og jakt er virkemidlet, er et viktig ledd i å oppnå dette. Det vil derfor være riktig at rammene for lisensfelling i hovedsak skjer med utgangspunktet i regelverket for annen jakt. Det er viktig å opprettholde et skille mellom lisensfelling og skadefelling. Samtidig vil det være viktig å ha mulighet til å fravike dette i enkelttilfeller ved særlige forhold. NJFF går inn for alternativ 2 som åpner for at Kongen ved enkeltvedtak kan fravike de generelle reglene for lisensfelling i særlige tilfeller.

Kap. 9 Diverse bestemmelser

§ 48 Skuddpremier

NJFF ser et behov for en ordning som belønner jegere for å jakte på enkelte arter som gjør skade. Det er naturlig at en slik belønning kun knyttes til arter med jakttid, med unntak av gaupe. En slik ordning bør heller omtales som vederlag, ikke premie. Slik signaliserer en at alle arter har lik verdi, men at det i visse tilfeller kan være nødvendig å støtte opp om den vanlige forvaltningen.

Eksempelvis har det lenge eksistert en vederlagsordning for fellinger for villsvin. Dette startet som et tiltak for å oppnå målet om å holde villsvinbestanden så liten som mulig på et

begrenset område. Da målet ble endret til å utrydde arten, økte også vederlaget, noe som umiddelbart førte til økt avskyting. Dette viser at økonomiske virkemidler kan motivere til økt uttak.

Det kan også være ønskelig å bruke en lignende ordning for å felle rødrev, med tanke på å ivareta andre arter. Fjellreven, som er sterkt truet ifølge rødlisten, og dverggåsa, som er kritisk truet, har store utfordringer knyttet til konkurranse og predasjon fra rødrev. Økt uttak av rødrev har vist positive effekter i arbeidet med å beskytte disse artene.

Vederlag kan også brukes til å støtte innsamling av data som kan bidra til en mer kunnskapsbasert viltforvaltning. Som for villsvin, viser erfaringen at muligheten for en økonomisk belønning motiverer jegerne til å gjøre en ekstra innsats.

NJFF foreslår derfor en ny § 48 som omhandler vederlag.

Forslag til ny § 48 Vederlag

En vederlagsordning kan bare fastsettes for viltarter som har jakttid og som gjør skade.

En vederlagsordning kan ikke fastsettes for gaupe.

§ 49 Bestandsregulering under særegne forhold

Det er et svært inngripende forslag å åpne for å kunne sette både lov og forskrifter til side i hele fem år. Det er vanskelig å se for seg forhold som skal rettferdiggjøre slike inngripende tiltak. Viltbestander bør reguleres gjennom jakt, og dette har vært et bærende element i loven så langt. NJFF mener dette prinsippet bør videreføres og går inn for å stryke denne paragrafen. Ved ekstremisituasjoner som vi formoder at departementene har tenkt at denne paragrafen skulle kunne benyttes til, vil etter all sannsynlighet Mattilsynet ha tilstrekkelige virkemidler til å håndtere dette.

NJFF støtter ikke forslaget.

§ 51 Offentlig ettersøk av sykt eller skadd vilt utenom jaktutøvelse

Forslaget innebærer en endring i forhold til gjeldende bestemmelse i utøvelsesforskriften § 29 der det heter at kommunen skal sørge for avliving dersom dyret ikke kan bli friskt. Nå foreslås det at kommunen «i rimelig utstrekning» skal sørge for ettersøk og håndtering av sykt vilt og vilt som er skadd utenom jaktutøvelse.

Dette er overraskende og krevende sett i lys av at lovforslaget for øvrig legger betydelig vekt på å ivareta dyrevelferdsmessige hensyn. NJFF ser det ikke som ønskelig at kommunene får anledning til å vurdere om de ønsker å følge opp innmeldinger om syke og skadede dyr og behov for å iverksette ettersøk. Det er ingen andre som står klar til å ivareta denne oppgaven i de tilfellene kommunene ikke ønsker å følge opp med ettersøk eller på annen måte. NJFF mener at kommunene fortsatt skal sørge for avliving av dyr som ikke kan bli friskt, og mener dette best kan gjøres ved å løfte det som i dag står i forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst inn i loven. Dette tydeliggjør kommunens ansvar på samme måte som loven også tydeliggjør jegerens ansvar.

NJFF viser for øvrig til kommentarene i tilknytning til § 19, og forslaget om et eget kapittel om ettersøk.

Forslag til ny § 51 Offentlig ettersøk av sykt og skadd vilt utenom jaktutøvelse

Kommunen skal sørge for ettersøk og håndtering av sykt vilt og vilt som er skadd utenom jaktutøvelse, herunder sørge for avliving dersom dyret ikke kan bli friskt. Grunneiers enerett til jakt og fangst etter § 29 gjelder ikke ved offentlig ettersøk.

Ved ettersøk av bjørn, jerv, gaupe, kongeørn og ulv som er sykt eller skadd utenom utøvelse av jakt og felling, skal kommunen uten opphold varsle statsforvalteren og nærmeste politimyndighet. Statsforvalteren avgjør videre gjennomføring og avslutning av slikt ettersøk, og kan beslutte at ettersøket skal gjennomføres med særlig kvalifisert personell.

Kommunale viltfond kan benyttes til å dekke kommunens kostnader etter første ledd.

Kongen kan gi forskrift om varsling, om viltmyndighetenes oppgaver ved ettersøk og avliving av sykt eller skadd vilt utenom jaktutøvelse og om rapportering av offentlig ettersøk og fallvilt til statistiske eller vitenskapelige formål.

§ 54 Bruk av åte til jakt, fangst og felling mv.

NJFF støtter videre føring av denne paragrafen. Imidlertid bør denne paragrafen legges inn kapittelet om utøvelse av jakt og fangst.

Avsluttende kommentarer

NJFF mener det er behov for å gjøre endringer på strukturen i lovforslaget. Det er hensiktsmessig å samle deler av lovbestemmelsene mer temamessig i loven for å gjøre det enklere å få en oversikt. Ikke minst er det viktig at de som vil være brukere av dette lovverket faktisk finner fram på best mulig måte. Videre fremmer vi forslag om endringer for en rekke paragrafer. Vi har derfor valgt å samle alle forslagene i et notat med NJFFs forslag til ny lovtekst. Denne følger vedlagt (vedlegg 1). Vi gjør oppmerksom på at vi ikke har gått gjennom og oppdatert alle henvisningene til paragrafer i loven i henhold til vårt forslag til ny lovtekst.

NJFF vil samtidig anmode om et møte med departementet i forbindelse med det videre arbeidet med forslaget til ny lov.

Vennlig hilsen

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Eldar Berli
Generalsekretær

Siri Parmann
Fagsjef